

Com aquells calendaris, un llibre

La primera citació és del llibre bíblic de l'Eclesiastès: “Per a tot hi ha un moment i un temps per a cada cosa sota el sol.” Amb aquesta filosofia de la perspectiva, Alfons Llorenç presenta el seu particular recull del pas dels dies. Particular i amb vocació col·lectiva. “Temps de plantar i temps d'arrencar. Temps d'enrunar i temps de bastir”: cadascun dels jorns de l'any té una entrada en aquest llibre especial amb vocació de calendari de paret, d'aquells blocs amb els fulls per a anar arrencant i per a llegir-hi, al darrere, històries o acudits. N'anirem resseguint alguns apunts, del bracet del seu autor. “Temps d'esquinçar i temps de cosir. Temps de callar i temps de parlar.”

1 de gener. Ninou. “Segons la llegenda popular, Adam celebrava hui l'aniversari perquè hauria estat generat el primer dia de la creació de l'univers, que correspondria al dia de Cap d'Any, fet que accentuava la idea de principi. Com que fruï de les abundors paradisiàques, el poble el tenia com a advocat contra les privacions: ‘Pel nostre pare Adam, que ens garde de fred i de fam.’”

Alfons Llorenç es va plantejar aquest treball de compilació, aquest exercici literari, des de l'evocació dels “antics calendaris de bloc” penjats a la paret. Recorda que els llegia “amb una certa avidesa”, aquells fulls arrencats cada dia i que guardaven, al darrere, el secret d'una facècia, una historieta, un refrany o qui sap què i segons l'editor (“els del *sagrado corasón de Quesús* eren beatos i pesats”, apunta amb aquell seu imprescindible pic d'humor). I va pensar de prendre'n la idea per a elaborar “una cosa pareguda, actualitzada i apta per a publicar en un diari, en les seues pàgines més humils, les de l'agenda, entre petits anuncis i cartelleres”. Va posar fil a l'agulla. I se'n va sortir.

21 de febrer. Roda la mola. “Aquest mes contradictori, variable—febrer és febrer—, sense ‘un pèl de fi’, gens de fiar, traïdor, en augmentar, amb tot, la presèn-

Alfons Llorenç (Alcoi, 1951), periodista, escriptor, divulgador de la cultura popular i col·laborador d'EL TEMPS, ha publicat ‘El sant del dia’, un recull de breus articles a tall de calendari.

cia i la temperatura del sol—‘pel febrer, mig a casa i mig al carrer’—, permetia arxivar les activitats lúdiques més violentes, que ajudaven a calfar-se, espentar-se, perseguir-se, acorralar-se, pegarse—‘llavorsjava’, shancagatenlescaleta’, ‘xurro’— i traure esplais menys moguts del remotíssim aljub de la cultura.”

Diu que l'interès per aquesta cultura d'arrel, la que s'escriu sense majúscules i que ens explica molts perquè i coms, ja li ve de casa, quan escoltava fascinat

les històries del seu avi. Ell li explicava “els contes que després vaig veure que també havien escrit els germans Grimm, per exemple. Però el meu avi m'ho narrava per la línia de transmissió de la cultura popular”. I, és clar, ho situava tot en un espai recognoscible: “És a dir, les famoses cabretes eren allà al corral de les Arenes, i el llop se'n va anar a demanar ous per a aclarir-se la veu”, ens relata amb un somriure.

14 de març. Eскурçons cruels. “Des d'antic, el nostre poble—‘*Qui habet aures, audiendi, audiat*’—, en veure que amb butles comprades s'alliberaven dels rigors, es queixava: ‘Quaresma i justícia són fetes per als pobres.’ No era així santa Matilde, reina i mare de l'emperador Otó, que ho donava tot als pobres i es preocupava dels marginats—un vici compartit amb el paísà Marx, en Karl, que com ella, el 968, hui va pujar al cel, el 1883—; també va volar santa Florentina, que alliberava els pobres de tota mena d'escurçons: ‘De picada d'escurçó cruel i també de pestilència, cureu amb virtut del cel, alcançant-nos d'ell clemència.’”

Per a explicar la gènesi d'aquesta compilació en forma de llibre, Llorenç ha de recordar una etapa trista de la seva activitat professional, quan, després de l'arribada del PP a les institucions valencianes, va patir situacions d'assetjament laboral que ara tenen etiquetes en anglès i que van culminar en el seu arraconament, allà als estudis de TVE, forçat a deixar la feina de creació periodística i a fer tasques burocràtiques en horari nocturn. Si pretenien, però, doblegar-li l'ànim, no se'n van sortir ni mica ni gens. I es va autoimposar, “com a teràpia contra la destrucció i el final, el no-res, recuperar l'escriure al preu que fora”. I se li va acudir aquest projecte. La secció valenciana del diari *El País* va acollir la proposta. S'hi publicava cada dia. I ara n'ha fet recull.

23 d'abril. Sant Jordi. “Es creu a Alcoi que aquella ara sagrada sobre la

qual apareixerà el ‘megalomàrtir’ sant Jordi en l’apoteosi final, el símbol de la ciutat en festa, atrau la pluja i, en arribar, aigua i castell es reconeixen i se saluden com la consumació d’un ancestral ritu. Per al subconscient col·lectiu no són un signe de mal auguri, sinó un venturós senyal. Així, el castell, al paper de totèmic escenari, s’uneix el de talismà ciutadà que exorcitza mals i atrau béns. Per això, a sant Jordi se l’invocava i des de 1343 fou el primer patró del regne de València, perdut a Almansa, però encara celebrat en les diòcesis catalanes.”

Igual com és de resposta incòmoda aquell típic qui t’estimes més, el pare o la mare?, Alfons Llorenç arrufa el nas si li demanen que en triï un, de tants personatges com circulen entre les pàgines del llibre-calendari. De seguida, però, es decideix: “Encara que siga aparentment un lloc comú, n’hi ha un al qual, per moltíssims motius, li tinc un sentiment especial: sant Jordi. El conec de molt petit, a Alcoi. Aleshores no sabia que és patró dels països més pràctics i més avançats d’Europa, ni que havia estat el patró del País Valencià, també, bandejat després, de mica en mica, per la contraposició de sant Vicent Ferrer fins que, a partir d’Almansa, el fan desaparèixer. Això ho he anat descobrint després i me’l fa més meu encara.”

2 de maig. Miracles de sant Vicent. “El prodigi més sorprenent n’és el pentecostal do de llengües. Va utilitzar sempre –al contrari que l’actual Església valentina– el seu idioma –segons les butles vaticanes, la *‘sua catalana ac materna lingua fuerit semper loctus’*–, i l’entenia tot Europa.”

I raona Llorenç que va ser “un fet extraordinari, en aquella època, que feren sant un fill d’aquesta terra. Ara no ho entenem, potser, però va significar un reconeixement de maduresa molt important per a un nou regne cristià”. I somriu, acte seguit: “Encara que ho aconseguira per influències amb Calixt III, el primer papa Borja, un altre valencià.”

13 de juny. Mal d’amor. “El lliri blanc que porta indica la més estricta i pura virginitat, però el sant per excel·lència de Pàdua és invocat –Sant Antoni, est ciri és meu, perquè em feu

PRATS I CAMPS

trobar un bon hereu’ – amb ardor per a obtenir amant –llançaven les xiques de l’Horta melons a la imatge processional o cigrons torrats a la del Jesuset; a Bocairent, posen agulles embriaxades a la pica beneïtera per a obtenir l’amor de qui es punxe– i, si no ho aconseguïen, castiguen el sant amb desamor, ell tan harmonitzador advocat d’enamorats: ‘Sant Antoni beneït, feu-me trobar bon marit, que siga bon home i ric, i, si pot ser, de seguit.’”

A l’escola, recorda Alfons Llorenç, va topar amb la crua realitat de les “veritats oficials” del règim: “Va ser un xoc grandíssim, un trauma: allà em deien que el meu avi, l’home que de fet m’havia explicat la realitat del món, era un inculte perquè no parlava castellà! Ah, sí? Allò que explicaven a l’escola franquista era la cultura i la resta, incultura? Per quins cinc sous?” D’aquella primera revolta en va néixer i en va créixer un renovellat interès per les coses de la terra, que després, amb els anys, va anar cultivant.

30 de juliol. Sants de la Pedra.

“La ‘pedrea’, aquell ‘fer més mal que una pedregada’, és una superlativa catàstrofe rústica, a pesar dels consells dels predicadors: ‘Llauradors de Benimàmet, planteu naps i safanòries, perquè encara que pedregue, sempre queden les casporres.’ Delicada conjuntura en mals temps per a l’agricultura, però la cultura popular va trobar una solució plausible: sant Abdó i sant Senén, els santets de la pedra, els ‘benissants’, duals patrons agraris del País Valencià, combatuts, i, en bona part, vençuts, durant l’oprobiosa, pel faenafuig madrileny Isidre.”

“Ixen al calendari els santets que tenen un estat i un exèrcit darrere.” Alfons Llorenç és clar a l’hora d’explicar també aquesta batalla explícita o soterrada que es desenvolupa per la via dels símbols: “No és que no siguem conscients de la importància que tenen: és que en aquests afers som uns inconscients i uns irresponsables.” És per això que, igual ara com havia fet temps enrere des de la televisió, es dedica a la divulgació

en positiu, a “donar valor als paisatges, l’art, les festes, les creences, els santets, tot allò que ens han manipulat des dels *Felipes quintos* i, pràcticament, et diria, des de la cort de na Germana”.

10 d’agost. Sant Llorenç. Era “bell i jove com un Apol·lo, el déu del sol reencarnat. I, en efecte, el 10 d’agost és propici per a torrar-se com un sant Llorenç, té fama de ser el dia més calorós –‘Una calor que bada les pedres!’– de l’any –‘Sant Llorenç crema els ocells’–, el zenit de la canícula. El sant, el nom del qual deriva de llorer, l’arbre d’Apol·lo, custodi d’or solar i del grial, generador de la vida i vides, com el Sol –‘Al sol li diuen Llorenç’–, que fecunda els dos hemisferis, igual que va voler rostir el diaca: ‘Vet que em sóc torrat d’aquesta part. Gira’m de l’altra!’”.

Fill de família d’esquerres, represaliada per la victòria franquista, Llorenç explica que ha viscut, de sempre, a casa, la naturalitat del respecte pel patrimoni i la cultura: “El meu avi, alcalde republicà,

va impedir que cremaren l’església, va defensar les campanes i també els rectors. Al terme del meu poble no hi va haver cap mort.” Se sent hereu de la tradició familiar: “No he tingut cap trauma amb l’església, diguem-ne. També vaig tenir la sort que el rector del poble era una bellíssima persona. I prou anticlerical, també. No tant com mon pare, però Déu n’hi do.”

29 de setembre. Sant Miquel.

“Davall la capa de centurió romà del vencedor del drac apocalíptic (guerrer, com Mart i Wotan, presideix torres i muralles) s’han refugiat també divinitats egípcies com Anubis, amb qui comparteix balances de pesador d’ànimes, i Osiris, mestre d’agricultors, déu dels morts i del futur gloriós de les ànimes. Sant Miquel va heretar el jutjat i la bàscula: ‘En la fi de nostres dies,/ Jutge sant vos presentau;/ i veent de cascú les vies,/ nostres ànimes jutjau.’ Hermes va ser així mateix conductor d’ànimes, pluriocupat en el comerç diví i la missatgeria olímpica.”

A Alfons Llorenç li agrada cercar i compartir arrels: “Igual com les paraules són un contenidor de cultura, d’història, de sentiment, els santets i les marereduetes, també. De cultura popular i, quan grates, molts d’ells igualment de cultura clàssica.” I tot són exemples: “Quan vas darrere sant Miquel i hi trobes Hermes o Mercuri, o veus rere el cant gregorià vestigis de la cançó popular romana més la salmòdia jueva... t’adones que és fantàstica, tota aquesta continuïtat!”

19 d’octubre. Alacrans.

“Símbol del mes d’octubre, dedicat al guerrer, armat i mortífer Mart, regna en el centre de la tardor, temps de lluites entre la mort i la vida. Per això, ‘estar picat de l’alacrà’ és sinònim d’una encesa i fecunda passió amorosa i encara és anunci de benèfica i fèrtil pluja: ‘Alacrans, humitat i mulle-na.’ Els antics el van adorar com a un déu, fet que li va valdre les condemnes cristianes, que van convertir l’aràcnid en un animal malèfic: ‘Terreny d’alacrans, pocs pans.’”

“Quan vaig arribar a la universitat, es va publicar un ‘informe FOESA –devia ser el primer–, i deia que l’1% dels fills

de treballadors de la indústria estudianten a la universitat. Els fills de treballadors de l’agricultura eren l’1 per mil. El meu poble, de gent llauradora, tenia mil habitants: no era una xifra freda, per a mi, per tant. La vaig fer carn.” I des d’aquesta perspectiva s’expliquen, raona, “certs compromisos que he pres al llarg de la vida. He actuat com per a agafar aquella cultura que havien tancat en palaus i monestirs i retornar-la al meu poble”.

2 de novembre. La festa de les ànimes.

“El nostre poble creia que, cada any, les animetes, a partir del migdia de Tots Sants, abandonaven el purgatori per a retrobar-se amb els familiars. De fet, des de la vesprada d’ahir, es generalitzaven les mitigades resplendors del purificador oli i l’espíritual cera. En moltes cases, encara hui, estan obertes les finestres, es tenen els llits fets i es para la taula per si hi acudeixen els parents en esperit.”

De seguida se li va omplir el món de personatges i llegendes, a Alfons Llorenç: “A mesura que anava tenint consciència nacional, tenia també consciència que hi havia una batalla molt clara per part dels castellans –i ho dic en els termes que s’han utilitzat sempre al meu poble– per a invisibilitzar els uendos, la quarantamaula i tot aquest impressionant imaginari col·lectiu que tenim!” I ho rebla amb una reflexió ampliada, encara al sector dit progressista: “I no oblidem els santets, eh? Per què un santet hauria de ser menys que un uendo? També és una senyera! És important no menystenir-ne la transcendència simbòlica.”

24 de desembre. “Glòria en lo cel”.

“Els xiquets romans corrien amb goig pels carrers de l’urbs i cridaven: ‘Io, Saturnalia!’ Els infants de Planes, Beniarrés, Gaianes i Xixona, entre alegries i llibertats saturnals, peguen voltes al poble amb torxes –garbes, aixames, xameles– d’espígol, al so de maulets de caragols de mar i entre gojosos cants: ‘Glòria en lo cel,/ pau en la terra;/ la llum del món/ ací s’encerra.’”

Així es cantava i –com fa la dita– es canta. Que sigui per molts anys.

Núria Cadenes